

USÛL

Âyet ve Rivâyetlerin Reddettiği Bir İddia: “Salât”tan Bihaber Ahfâd-ı Peygamber!

Dr. Fatih ORUM*

Giriş

Geleneksel Kitap-Sünnet ilişkisine göre, Sünnet bazen Kitap’ın bildirdiklerini onaylar (teyid), bazen onun hükümlerini açıklar (tebyin), bazen de Kitap’ta bulunmayan birtakım helal ve haramlar koyar (teşri). Sünnetin Kitap’ı beyanı ise bazen Kitap’ın genel ifadelerini daraltma (tahsis) bazen mutlak hükümlerini sınırlama (takyid) bazen de Kitap’ın bir takım hükümlerini ortadan kaldırma (nesh) şeklinde gerçekleşir.

Sünneti Kitap karşısında müstakil bir kaynak olarak görme anlamına gelen bu anlayışın temelini Kur’ân gibi Sünnetin de vahyî bir yönü olduğu düşüncesi oluşturur.

Sünnetin vahyî bir yönü olduğuna dair düşüncenin temelinde ise; dînî her konuda öncesini yok ve karanlık sayıp her şeyin Miladi 610 yılından itibaren Rasûlullah ile yeni baştan başladığına dair algı yatmaktadır.

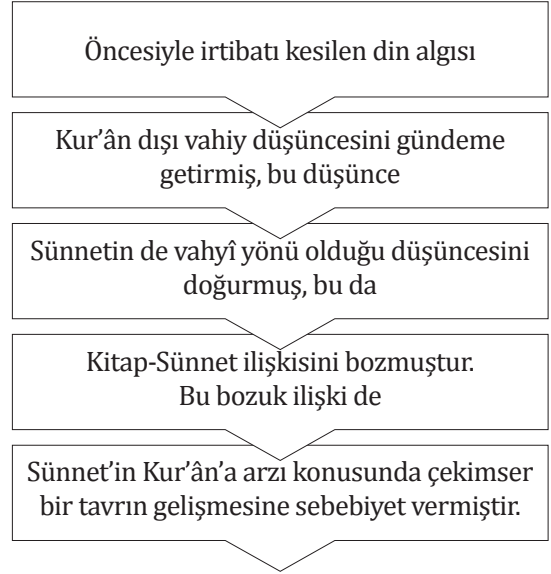
Şöyle ki; 610 yılından öncesi yok kabul edildiğinde, pek çok meselenin hükmünün ve bunların

Gelenekte Kur’ân’ın bir takım hükümlerinin anlaşılmasının ancak Sünnetle mümkün olduğuna dair bazı örnekler verilir. Ancak bu konuda verilen örnekler içerisinde hiçbiri namaz örneğinin şöhretiyle yarışamaz. Sünnetin Kur’ân’ı açıklama (beyan) görevi olduğu, o olmadan Kur’ân’ın bir takım hükümlerinin anlaşılıp uygulanamayacağına dair her ifadeyi mutlaka “Sünnet olmasaydı nasıl namaz kıldık?” şeklindeki ezber cümle takip eder.

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi,
Süleymaniye Vakfı Başkan Vekili.

uygulanmasının, yaklaşık yirmi üç yıl süren vahiy sürecini beklemeye mahkum olmadan ancak Kur’ân dışı vahiyyle mümkün olacağı düşünülmüş ve bu düşünce, Kitap karşısında en azından kaynak açısından ona denk bir başka kaynağın daha var olduğu düşüncesini doğurmuş olmalıdır. Hadis eserlerinde, Kur’ân’da bulunmadığı kesin olarak bilinen bazı hüküm ve uygulamaların yer alması da muhtemelen bu düşüncüyü desteklemiştir. Mesela Kur’ân’da bulunmamasına rağmen, Rasûlullah’ın zina edenlere recm uyguladığına dair rivayetlerin varlığı, öncesi olmayan bir din anlayışına sahip olanlarca, ancak Sünnetin de Kitap gibi bir takım hükümler koyabilen müstakil bir kaynak olduğu düşüncesiyle bir anlam ifade edecektir. Oysa önceki şeriat ile tamamlanması yirmi yıldan fazla süren son şeriat arasında bazen tasdik, bazen tebyin, bazen de nesih ilişkisi olduğundan hareketle bir bakış açısı oluşturulabilseydi, Kitap ve Sünnet arasında iki ayrı kaynak ilişkisi olduğu düşünülmezdi. Böylelikle mesela recm ile ilgili rivayetlerin, zinanın cezasını düzenleyen Nisâ ve Nûr sûrelerinin âyetleri inmeden önceki uygulamayı haber veren, önceki şeriatın konuyla ilgili hüküm ve uygulamasını gösteren rivayetler olduğu anlaşılmış olurdu.

Müstakil iki kaynak temelli Kitap-Sünnet ilişkisinin tesis edilmesi, hadislerin Kur’ân’a arzı konusunda gelişen çekingen tavrın da sebebi olmalıdır. Çünkü hadislerin Kur’ân’a arzı durumunda, Kur’ân’da olmadığı ya da Kur’ân’a uymadığı gerekçesiyle bazı hadisler reddedilebilecek, bu ise, Kur’ân’da her şeyin bulunmadığını, bazı hükümlerin Sünnetle teşrî kılındığını kabul eden geleneksel düşünce açısından kabul edilebilir bir durum olmayacaktır. Buraya kadar kısaca değindiğimiz meseleyi sebep-sonuç ilişkisi bağlamında şöyle gösterebiliriz:

Böylesi bir sapmanın, çok erken dönemde yaşanmış olması dikkat çekicidir. Kitap-Sünnet arasında yukarıda sözü edildiği şekliyle bir ilişkinin oluşmasında, Yahudi kültürünün baş etkenlerden biri olduğuna dair öngörümüz, konuyla ilgili yapılacak müstakil çalışmalarla netlik kazanacaktır.

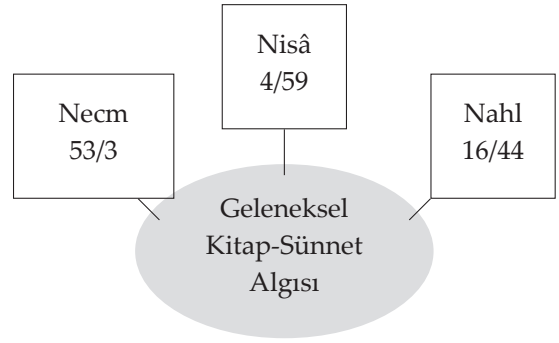
Yukarıda sebep-sonuç ilişkisiyle göstermeye çalıştığımız Kitap-Sünnet algısının temellendirilmesi de bize göre çok sorunludur. Geleneksel Kitap-Sünnet algısının üç âyet üzerine bina edildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Necm sûresinin 3. âyeti bu üç âyetten ilkidir. Sözü edilen âyete, gerek sûrenin gerek Kur’ân’ın iç bütünlüğü göz ardı edilerek, Sünnetin vahyî yönü bağlamında atıfta bulunulmakta, Muhammed (s.a.v.)’in her söz ve fiilinin vahyî bir yönü olduğu söylenmektedir. Oysa âyet, Mekkeliler’in Rasûlullah’ın vahiy alan bir nebî değil, kendi heva ve hevesinden konuşan biri olduğuna dair iddialarıyla alakalıdır.

Geleneksel Kitap-Sünnet düşüncesinin temellendirilmesinde kendisine atıfta bulunulan ikinci âyet, Allah’a ve Rasûl’e itaati emreden Nisâ

sûresinin 59. âyetidir. Aslında bu kısma Allah ve Rasûlü’ne iman etmenin, Rasûlü’ne tabi olup, onun verdiği hükümler hususunda başka bir yol kabul etmemenin gerektiğine dair tüm âyetler de girmektedir. Kur’ân’da geçen nebî ve rasûl kelimeleri arasındaki hayati fark görmezden gelinerek, Allah’a itaatin Kitabı’na; Rasûl’e itaatin ise Sünnetine itaat etmek olduğu düşünülmüştür. Oysa rasûl, olanı olduğu gibi tebliğ eden kişi olduğu için nebînin rasûl vasfıyla tebliğ ettiği şeyler zaten Kitab’ın âyetleridir. Bu yönüyle Kur’ân’da Rasûl’e itaatin emredildiği onca âyet olmasına rağmen Nebî’ye itaati emreden tek bir âyetin bulunmamasının; âyetlerdeki tüm uyarı ve kınamaların nebî vasfıyla ifade edilmesinin anlamı geleneğe gözden kaçırılmıştır¹.

Geleneksel Kitap-Sünnet düşüncesinin temelendirilmesinde, kendisine atıfta bulunulan üçüncü âyet, Nahl sûresinin 44. âyetidir. Âyet, Rasûlullah’ın Kur’ân’ı açıklama görevi olduğu, onun açıklamalarının da Sünnetle gerçekleştiği ön kabulüyle okunmuştur. Alışlageldiği gibi âyetin gerek kendi içinde gerek Kur’ân bütünlüğünde ele alınmamasının sonucu olarak, Rasûlullah’ın tebyin görevine dair zihinlerde oluşturulan yanlış algı bu âyetle delillendirilmeye çalışılmıştır. Oysa Nahl sûresinin 44. âyetinde, Rasûlullah’a indirilenin öncekilere indirilen kitaplarda da bulunduğu ve bu durumun, Muhammed (s.a.v.)’in nübüvveti hususunda Ehl-i Kitap için önemli bir gösterge olduğundan bahsedilmektedir. Özetle söylemek gerekirse, geleneksel Kitap-Sünnet algısı, Kur’ân bütünlüğü düşünülmeden, ezberden okunan yukarıdaki üç âyet üzerine bina edilmiştir. Bunu şöyle gösterebiliriz:

Bildik Tekerleme: Sünnet Olmasaydı Namaz Nasıl Kılındı?

Gelenekte, Kur’ân’ın bir takım hükümlerinin anlaşılmasının ancak Sünnetle mümkün olduğuna dair bazı örnekler verilir. Ancak bu konuda verilen örnekler içerisinde hiçbiri namaz örneğinin şöhretiyle yarışamaz. Sünnetin Kur’ân’ı açıklama (beyan) görevi olduğu, o olmadan Kur’ân’ın bir takım hükümlerinin anlaşılıp uygulanamayacağına dair her ifadeyi mutlaka “Sünnet olmasaydı nasıl namaz kıldık?” şeklindeki ezber cümle takip eder. Hatta Kur’ân-Sünnet ilişkisine dair hiçbir tartışma ve çalışma olmasın ki, “Sünnet olmasaydı namazı nasıl kıldık?” şeklindeki Kur’ân’î ve tarihi gerçeklerden uzak bu ezber cümle hatırlanmamış olsun!

Bu ezber cümlelerin arka planında, kapkaranlık bir Mekke toplumu algısı yatar. Bu algının bir yansıması olarak, Kur’ân’ın indirildiği dönemde Araplar’ın, Kur’ân’da geçen “salât” lafzının içerdiği anlamlardan birinin de bugün bildiğimiz anlamda kıyama, kıraati, rukusu ve secdesi olan bir ibadet olduğunu bilmedikleri iddia edilir.

Fıkıh Usûlü Açısından

İslam hukuk ilminin metodolojisi olduğu söylenen fıkıh usûlünde lafızlar açıklık ve kapalılık açısından taksime tabi tutulur. İşte bu taksimde “mücmel” lafız vardır ve bununla genel olarak “sözün sahibi tarafından bir açıklama yapılmadan kendisi ile kastedilen mananın anlaşılma-

¹ Kaynakla ilgili kapsamlı bir araştırma için bkz. Zeki BAYRAKTAR, Kur’an ve Sünnet, İstanbul, 2013.

ğı lafız” kastedilir.¹ Hanefîler, birden çok anlama gelen müşterek lafzı da mücmel olarak kabul etseler de mücmel ile asıl kastedilen; Şârî tarafından açıklanmadığı sürece anlamı bilinmeyen lafızdır. Usûl eserlerinde buna verilen en bilindik örnek “salât” lafzıdır. İddiaya göre bu lafız, “kıyam, kıraat, rukû, sücûd ve kuûddan müteşekkil ibadet anlamı açısından mücmeldir. Yani “salât” lafzının bu anlamda kullanımı Kur’ân’ın indiği dönemde Araplar tarafından bilinmiyordu. Bu kurguya göre, namaz kılma emri geldiğinde Rasûlullah’ın muhatapları, bu emrin nasıl yerine getirileceğini bilemiyorlardı; çünkü onlar, salât lafzından bugün bildiğimiz anlamda namaz kılmayı anlamıyorlardı. İddiaya göre, onlar için mücmel olan bu lafzı Rasûlullah onlara beyan etti, böylece mücmel olan bu lafız, müfesser yani açık, dolayısıyla uygulanabilir hale geldi.

Bu kurguya göre, yazımızın başlığında da söylediğimiz gibi, Mekkeliler’in, namazın ne olduğunu bilmeyen (“salât”tan bihaber) peygamber torunları (ahfâd-ı peygamber) olduğu söylenmiş olmaktadır.

Âyet ve Rivâyetler Açısından

Oysa Kur’ân Mekke’yi bize, Son Nebî’ye risalet görevinin verildiği dönem de dahil olmak üzere bölgenin dînî, ticarî ve kültürel bir merkezi olarak tanıtmaktadır.² İnsanlar için ilk mabedin burada kurulduğunu bildiren Kur’ân,³ İbrahim (a.s.)’in, oğlu İsmail ile temelleri üzerine Kâbe’yi yeniden yükseltip,⁴ itikafa çekilen, tavaf eden, kıyam, rukû ve secdesiyle namaz kılanlar için hazırladığından,⁵ insanları hac yapmaları için çağırıldığından⁶ bahseder. Kur’ân tüm bunları İbrahim (a.s.)’in zürriyeti olan Mekkeliler’e haber

verir. Babaları İbrahim (a.s.)’in müşrik olmadığını, doğrudan Allah’a kul olduğunu,⁷ dolayısıyla onların da babaları İbrahim gibi olmalarını ister.⁸

Kur’ân’da bildirildiği üzere, Mekkeliler’in atası İbrahim (a.s.) Allah’a, kendi gibi zürriyetinden de namaza devam edenlerin olması için dua eder.⁹ Bir başka duasında da İbrahim (a.s.), kendisi gibi zürriyetinden de Allah’a teslim olanların bulunması için dua eder.¹⁰ Kur’ân’da bu dualardan bahsedilmiş olması, İbrahim (a.s.)’in zürriyeti olduğu bildirilen Mekkeliler içinde de namaz kılanlar olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim Kur’ân’ın bazı âyetleri ve bir takım tarihi rivayetler bu tür kişilerden bahsetmektedir. Geleneğimizde “Hanifler” olarak adlandırılan ve rivayetlere bakılırsa, içinde buldukları ortandan hoşnut olmadıkları anlaşılan, müvahhid bir hayat sürme gayreti içinde olan bazı insanların din anlayışı ve yaşamına dair aktarılanlar, Mekte ve çevresinde namaz kılanların bulunduğunu göstermektedir. Sahîh-i Müslim’de geçen bir rivayete göre Ebû Zerr el-Gıfârî, Rasûlullah’la karşılaşmadan önce de namaz kıldığını söylemektedir.¹¹ Tarihi rivayetlere bakılırsa, namaz kılanların Ebû Zerr ile sınırlı olmadığı görülecektir. Mesela Zeyd b. Amr b. Nüfeyl’in de Kâbe’ye yönelerek namaz kıldığından bahsedilir.¹²

Meryem sûresinin başından itibaren Zekeriyya, Yahya, İsa, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Musa, Harun ve İdris (a.s.)’in isimleri zikredildikten sonra 59. âyette, onların ardından gelen nesillerin namazı (salât lafzıyla) ya terk ederek ya da içini boşaltarak zayi ettikleri bildirilmektedir. Sonraki âyette de tevbe edip durumunu düzelterenler bundan istisna edilmektedir. Tevbe edip durumu düzeltme her dönem için düşünülece-

¹ Muhammed b. Ahmed b. Sehl es-Serahsî (ö. 483/1090), Usûl’s-Serahsî, İstanbul, 1984, I, 168; Buhârî, Keşfü’l-esrâr, I,144 vd.; Zekiyüddin Şaban, İslâm Hukuk İlminin Esasları, trc. İbrahim Kâfi Dönmez, Ankara, 1990, s. 329.

² En’âm 6/92; Sûrâ 42/7.

³ Âl-i İmrân 3/96.

⁴ Bakara 2/127.

⁵ Bakara 2/125; Hacc 22/26.

⁶ Hacc 22/27.

⁷ Âl-i İmrân 3/67.

⁸ Âl-i İmrân 3/95.

⁹ İbrahim 14/40.

¹⁰ Bakara 2/128.

¹¹ Ebu’l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Neysâbü’rî (ö. 261/875), Sahîh-u Müslim, Beyrut, trs., IV, 1920.

¹² Muhammed Âbid el-Câbirî, Kur’ân’a Giriş, İstanbul, 2011, s. 57.

ğinden, doğruyu uygulama imkanı her dönem için mümkün olmalıdır. Bu, her dönemde namazı hakkıyla kılanların da var olduğunu gösterir. Çünkü namazı zayi edenlerden, tevbe edip durumunu düzeltmek isteyenler için örnek teşkil eden kişiler her dönemde olmalıdır. Gerçekten de Kur'ân'ın geneline bakıldığında, her dönemde doğru yolun temsilcisi olup başkalarına örnek olanların var olacağı anlaşılmaktadır. Mesela A'râf sûresinin 181. âyetinde her dönemde doğru yol üzere olanlar bulunacağı bildirilmekte, aynı surenin 159. âyetinde ise aynı ifadelerle bu durum Musa (a.s.) ümmeti örneği üzerinden teyid edilmektedir. Yine A'râf sûresinin 169. âyetinde, tıpkı Meryem sûresinin 59. âyetindeki ifadeler gibi İsrailoğulları'ndan bir neslin gelip Kitab'a varis oldukları, ancak Allah'a verdikleri sözü tutmadıkları bildirildikten sonra 170. âyette Kitab'a sarılan ve namaz kılanların ecirlerinin zayi olmayacağı bildirilmektedir. Bu, Meryem sûresinin 60. âyetiyle örtüşmektedir. Yani Kitab'a sarılıp namazı kılanların var olduğunu göstermektedir.

Mekkelilerin namaz kıldıklarına dair bazı rivayetlere yer veren müfessirler de vardır. Taberî bunlardan biridir. O, Kevser sûresinin "فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْتَ حُرٌّ" = **O halde Rabbin için namaz kıl kurban kes"** âyetiyle alakalı olarak, diğer rivayetlerin yanı sıra, namaz ve kurban ibadetini Allah için değil başkaları için yapan insanların bulunması sebebiyle Rasûlullah'a "sen namazı Allah için kıl kurbanı Allah için kes" dendiğine dair rivayet ve yorumları verir.¹ Aynı rivayetleri aktaran müfessir Râzi, Ebû Müslim'den ayrıca şunu aktarır: "Âyette namazın nasıl kılınacağına dair açıklama olmaması, namazın nasıl kılındığının bilindiğini göstermektedir."²

Mekke döneminde inen Mâûn sûresinin 4. ve 5.

¹ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö. 310/923), Câmi'u'l-Beyân, Beyrut, 1992, XII, 723.

² Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin er-Râzi, (ö. 606/1209), et-Tefsîru'l-Kebîr, Beyrut, 1999, XI, 317.

âyetleri de Mekke'de namaz kılanların bulunduğunu göstermektedir. Namazlarında ciddiyet içinde olmadıkları için kınananlar, Mekke'de Rasûlullah'ın etrafındaki bir avuç müslüman olmasa gerektir. Kıldıkları namazdan dolayı bu sûrede kınananlar, yine Mekki bazı âyetlerde ifade edildiği şekliyle namazlarında devamlılık ve ciddiyet gösteren kişiler mukabili olanlardır. Mesela Mâûn sûresinde geçen ifadeleri Kur'ân'ın diğer âyetleriyle karşılaştırarak şöyle gösterebiliriz:

"Yazıklar olsun o namaz kılanlara! Onlar namazlarında gevşektirler." (Mâ'ûn 107/4-5)	قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ
"...Namaz kılanlar hariç. Namazlarında devamlılık gösterenler." (Me'âric 70/22-23)	إِلَّا الْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ

Yukarıda görüldüğü üzere, Mâûn sûresinin 4. âyetinde geçen "الْمُصَلِّينَ" kelimesinin "namaz kılanlar" anlamına geldiğini, Me'âric sûresinin 22. âyetinde aynı kelimenin bu anlamda geçiyor olmasından anlayabiliriz. Mâ'ûn sûresinin 5. âyetinin "الَّذِينَ" ile başlayan âyeti gibi Me'âric sûresinin aynı kelimeyle başlayan 23. âyeti de öncesindeki âyetlerde namaz kılanların vasıflarından bahsetmektedir. Karşılıklı olarak okuduğumuz iki ayrı surenin âyetlerinde, biri yerilen diğeri övülen ama namaz kılan iki ayrı kesimden bahsedilmektedir. Namaz kılan kişide bulunması gereken vasfa dair ise şu âyetler dikkat çekicidir:

"...Namazlarında ciddiyet gösterenler" (Mü'minûn 23/2)	الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ
"... Namazlarında devamlılık gösterenler" (Me'âric 70/34)	وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ
"Onlar namazlarında devamlıdır" (En'âm 6/92)	وَهُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

Öncesi olmayan bir din algısı, Kur'ân'ın anlaşıl-

masına olumsuz etki etmiştir. Mâûn suresinin sözü edilen âyetlerinin anlaşılmasında gösterilen tavır, bunun dikkat çekici bir örneğidir. Mekke’de indiği hususunda neredeyse bir ittifakın söz konusu olduğu bu sûrenin 4. ve 5. âyetlerinde geçen salât lafzı sebebiyle, sûrenin ilk üç âyetinin Mekke’de, sonraki âyetlerinin ise Medine’de indiği söylenebilmiştir.¹ Bu düşüncenin temelinde sûrede geçen “salât” lafzının, geleneksel Mekke algısıyla örtüşmüyor olması yatmaktadır. Benzer durum Mekki sûrelerin bazı âyetlerinin, âyetlerde Ehl-i Kitab’a dair ifadelerin geçmesi sebebiyle Medenî diye istisna edilmesinde de görülmektedir.

Öte yandan Kâbe ve çevresinin Mescid-i Haram olarak isimlendirilmesi de önemlidir. Mescid, secde edilen yer demektir. Bu tâbirin Mekkeliler tarafından da kullanıldığında şüphe yoktur. İlginçtir ki, o dönem Arapların salât lafzının, bugün bildiğimiz şekilde ibadet anlamına geldiğini bilmediklerini iddia eden bazı usulcüler, secde ve rukû kelimelerinin Mekkelilerce ne anlama geldiğinin bilindiğini söylerler.² Bu düşünceye göre, Mekkelilerin belki de tarihte, bir şeyin parçalarını bilip tümünü bilmeyen tek topluluk olduğunu söyleyebiliriz! Kur’ân, namazı bazen namazın rükünlerini yani rukû ve secde kelimelerini zikrederek emretmektedir. Hac sûresinin 77. âyetinde müminlerden ruku ve secde etmeleri istenmekte, 78. âyette ise “salât” lafzıyla namaz kılmaları emredilmektedir.

Kıblenin değiştirilmesi tahvilinden bahseden âyetler de konuyla ilgili çok önemli ipuçları vermektedir. Yahudilerin, kıblenin Kabe olarak değiştirilmesine sert tepki göstermiş olmaları, ancak namaz kılmaları düşünüldüğünde bir anlam taşıyacaktır. Medine’de namaz kılan kişilerin bulunması, Mekke’nin bundan habersiz olamayacağını gösterir.

Ayrıca Kur’ân, söz konusu dönemde Mekkelilerin Kâbe ve çevresine saygı duyan, oranın hizmetkârlığını yapan, hac ve umre için Mekke’ye gelenlere hizmet götüren,³ kurban kesen⁴ kişiler olduğunu bildirmektedir. Söz konusu dönemde Mekke’nin hac ve umre mekanı olduğu ve bu ibadeti gerek Mekkelilerin gerek dışarıdan gelenlerin yaptığı hususunda ne Kur’ân ne hadisler ne de tarihi rivayetler açısından herhangi bir şüphe yoktur. Hac ve umre yapılan ve “Mescid-i Haram” olarak adlandırılan bir mekanda, namaz kılanların olmadığını dahası namazın ne olduğunun bilinmediğini iddia etmek, Kur’ân, hadis ve tarihi rivayetlere rağmen bir kurgunun ezbere tekrarlanmasından başka bir şey değildir.

Muhammed (s.a.v.)’e risâlet görevinin verildiği dönemde Ehl-i Kitab içinde de namaz kılanlar olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Kur’ân, o dönemde bölgedeki varlığını bildiğimiz Ehl-i Kitab’a da kendilerine namazın kitaplarında emredildiğini hatırlatmaktadır.⁵ Hatta Rasûlullah’ın davetine hemen olumlu cevap veren bazı Ehl-i Kitab kişilerin “Müslüman” olarak nitelenmesi,⁶ namaz ve zekat gibi ibadetleri yerine getiren insanların o dönemde varlığını, dolayısıyla Mekkeliler’in bu konuda hiçbir şey bilmediklerinin düşünüleceğini gösterir.

“Salât” kelimesinin Aramice ya da İbranice’den Arapça’ya geçen bir kelime olduğu tartışılmıştır. Gerek telaffuz (salât, salûsa, selûta) gerek anlam (dua, ibadet) bakımından taşıdıkları ortaklık bu tartışmaların sebebinin oluşturmaktadır.⁷ Hac sûresinin 40. âyetinde geçen “salavât” kelimesinin, Yahudilerin ibadet yeri anlamında kullanılmış olması, kelimenin telaffuz ve anlam bakımından yukarıda sözü edilen dillerde yani Sami dil ailesinin ortak kelimelerinden biri olduğunun

³ Tevbe 9/19.

⁴ En’âm 6/136 vd.

⁵ Bakara 2/43, 83, 110; Mâide 5/12.

⁶ Kasas 28/51-53.

⁷ Konuyla ilgili bir çalışma için bkz. Mesut Okumuş, Semantik ve Analitik Açından Kur’an’da “Salât” Kavramı, Çorum İlahiyyat Fakültesi Dergisi, 2004/2, c. III, sayı:6, s. 1-30.

¹ Konu ile ilgili rivayetler için bkz. Mesut Okumuş, Semantik ve Analitik Açından Kur’an’da “Salât” Kavramı, Çorum İlahiyyat Fakültesi Dergisi, 2004/2, c. III, sayı:6, s. 1-30.

² Serahsî, Usûl, I, 128.

göstergesi olabilir. Yunus sûresinin 87. âyetinde Musa ve Harun’a, kavimleri için şehirde, içinde kibleleri olan evler edinmeleri ve namaz kılmaları emredilmektedir. Bunlar Yahudilerdeki “salavat” ifadesinin mescidler anlamında kullanılmasının kökenine dair bir ipucu olabilir. Benzer durum, çok daha öncesinde, İbrahim (a.s.)’in ibadet yerlerinin “musallâ” yani namazgâh edinmesini emreden Bakara sûresinin 125. âyetinde de görülmektedir. Demek buralar, İbrahim (a.s.) zamanında da “musallâ” olarak kullanılmaktaydı ve bu ifade, İbrahim’in zürriyeti Mekkeli müşrikler için duyulmamış bir kelime olamazdı. Yani kelimenin, rukûsu ve secdesiyle, bildiğimiz ibadet anlamı yaygın bir kullanıma sahipti. Bu durum dahi “salât” kelimesinin Arapça’yı da aşan bir kullanıma sahip olduğu anlamına gelir ki bu da Araplar’ın “salât” lafzının anlamına dair bir cehalet taşıdıkları iddiasını geçersiz kılar.

Sonuç

Kur’ân, temelleri üzerine Kâbe’yi yükselttikten sonra İbrahim ve İsmail (a.s.)’in Mekke’de yaptıkları bir duadan bahseder. İbrahim ve İsmail (a.s.), Allah’tan, kendi zürriyetleri içinden bir rasul göndermesini isterler.¹ Yine Kur’ân’ın bildirdiğine göre bu dua kabul edilir ve Muhammed (s.a.v.) Mekkeli’lere nebî olarak gönderilir.² Rasûlullah’ın, “ben İbrahim’in duası, İsa’nın müjdesiyim” dediği rivâyet edilir.³

Kur’ân’da bildirildiği üzere, benzer bir duada İb-

rahim (a.s.) Allah’tan, kendi gibi zürriyetinden de namaza devam edenlerin olmasını ister.⁴ Bir başka duasında da kendisi gibi zürriyetinden de Allah’a teslim olanların bulunmasını ister Rabbinden.⁵ Kur’ân’da bu dualardan bahsedilmiş olması, bunların da kabul edildiğini dolayısıyla İbrahim (a.s.)’in zürriyeti olduğu bildirilen Mekkeliler içinde namaz kılanların bulunacağını göstermektedir.

Nitekim gerek âyetler, gerek konuyla ilgili rivayetler, Muhammed (s.a.v.)’e nübüvvet verildiğinde Mekke’de namaz kılanların, en azından namazın ne olduğunu bilenlerin bulunduğunu göstermektedir.

Bu durumda, Kitap-Sünnet ilişkisi bağlamında neredeyse tekerleme haline gelen “Sünnet olmasaydı, namaz nasıl kılınırdu? cümlesinin hiçbir ilmi tarafı bulunmamaktadır. Mekkeliler, Kur’ân’ın “salât” lafzıyla ifade ettiği namazın ne olduğunu biliyorlardı. Kur’ân, zaten bilinen namazın kılınmasını emretti, onun tüm detaylarına da kendine özgü usulüyle değindi. Cebrail’in Mekke’de Rasûlullah’a iki gün art arda imamlık yapması yeni bir bilgi aktarımı değil olanı/olması gerekeni göstermesidir. Kaldı ki bu meşhur rivayetin sonunda Cebrail’in “bu, senin ve senden öncekilerin namaz vakitleridir”⁶ şeklindeki sözü de bunu göstermektedir. ■

¹ Bakara 2/129.

² Bakara 2/151.

³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el-Hâkim en-Neysâbü’rî (ö. 405/1014) el-Müstedrek ‘ale’s-Sahihayn, Beyrut, 1990, II, 453. Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî İbn Hibbân (ö. 354/965), Sahîhu İbn Hibbân, Beyrut, 1993, XIV, 312. Yukarıdaki ifadenin yanı sıra bazı rivâyetlerde “ben Allah katında nebilerin so nuncusu olarak yazıldım. Oysa Âdem henüz kendi balçığında bulunuyordu” şeklinde ifadeler de yer almaktadır. Muhammed (s.a.v.)’in İbrahim (a.s.)’in duası, İsa (a.s.)’in müjdesi olduğuna dair ifadeler Kur’ân’la örtüşmekle birlikte bu son ifadenin örtüşmediğini düşündüğümüz için bu ifadenin sonradan eklenmiş olma ihtimalinin yüksek olduğunu söylemeliyiz. Benzer rivayetler ve değerlendirme için bkz. Harun Ünal, Uydurma Hadisler, İstanbul, 2007, III, 49 vd.

⁴ İbrahim 14/40.

⁵ Bakara 2/128.

⁶ Tirmizî, Mevâkît, 1.